

nabožne usmjerenosti i namjene, odnosno takve koja pripravlja za "čestit" kršćanski život. Od davnih exempla, parabola, legenda, umijeća (dobra življenja, umiranja), preko djela i izmišljajne proze, pa sve do posve kratkih, jasnih, propedeutičkih i (čitateljstvu i mladeži mukotrpo prihvatljivih) shematiziranih katekizama, "dobrih pastira", vademecuma kroz najšire polje duhovnosti, hrvatska je književnost prebogata djelima koja su za najšire građivno područje uzimala vječne istine, božanstvenost, život u skladu s kršćanskim načelima, samo Kristovo otajstvo, ukratko sve što je u bližoj ili daljoj vezi s ispovijedanjem kršćanske vjere i s izlaganjem njezina nauka. Dapače neka su od temeljnih djela hrvatske književnosti još od humanističkih vremena kao pobudno štivo puno bliža kršćanskoj propedeutici negoli općoj etičkoj izgradnji ili profilaciji ljudske osobnosti, sve ako se i prvoj nipošto ne može odreći sudioništvo u izlaganju druge. Dovoljno je spomenuti najprevođeniju hrvatsku knjigu staroga doba, Marulićevu *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum*, pa Divkovićev *Nauk krstjanski, Cvet svetih Hilariona Gašparotia, Zrcalo Marijansko* Jurja Habledića, srednjovjekovnu "ars moriendi", *Meštriju od dobra umritja, Raj duše* Nikole Dešića, da o djelima "primjenljivije" časoslovne i molitveničke namjene tijekom dugih stoljeća i ne govorimo. Ukratko, kršćanska je duhovnost bila mišlju vodiljom dobrom dijelu hrvatskoga književnog korpusa. Međutim, današnja je njezina zamjetna odsutnost iz književnih, književnoznanstvenih, pa i antroposocioloških tijekomova posljedak relativno duge i nesretne sekularizacije tijekom 19. i 20. stoljeća. Pa kao da je konačnih tužnih pol stoljeća naših vlastitih dana i života zaključilo stanovitu dugo građenu prazninu: sinci smo bezbožne misli. Antikrist je (bio?) tu.

Bude li kršćanska duhovnost, kršćanski svjetonazor, uopće kršćanski poziv na življenje iznova vodičem ili bar suoblikovateljem društvenih pitanja u jednoga od "najkatoličkijih" naroda Europe, knjige dr. Marka Pranjića i, glede druge od njih, suautora Ante Stojića, mogle bi biti značajnim novim poticateljima. Jer, pred nama su djela izrazite duhovne otvorenosti a praktične namjene, koje znalcu znače osvježanje, duhovniku pružaju zgodan priručnik, intelektualcu neobičan kompendij naše civilizacije, a vjeroučeniku nešto poput uvoda u pitanja intelektualnog, moralnog i vjerskog života. Knjige svakako ambiciozne, o čemu bi, držim, moglo posvjedočiti upravo ovakvo moje, a moguće, njihovo "distribuiranje" u budućim recepcijskim tijekovima. Pritom je potrebno posebno naglasiti, da pisac i njegov suradnik nipošto nemaju na umu retorski/retorički razvidnu uvjeravateljsku namjeru,

VODIČ OSOBNOJ DUHOVNOSTI

Ante Stamač

(Marko Pranjić, *Jeka Duše*; Marko Pranjić i Anto Stojić, *Zov slobode*, izd. Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1992.)

U naše prevratne dane i vjeronaučni priručnici, koliko god to glede hrvatske kulture zvučilo paradoksalno, novina su koju tek valja zamisliti, oblikovati i posredovati javnosti kao jedan od temelja na kojima se hrvatska kultura tijekom stoljeća gradila i na kojima bi se, jamačno, imala pa i mogla graditi i u budućnosti. Jer, promotri li se pozornije, od davne prošlosti pa do danas postoji mnoštvo hrvatskih književnih djela

nemaju izgrađene *peitous téchne*; ne kane "osvajati" čitatelja za Božje istine, tj. nisu, jer i ne mogu, biti pojačalima njegovog zvučnika; pogotovu ga ne pozivaju u crkvu, pa ni u Crkvu, ako se hoće. Jednostavno, nude mu pitanja o smislu i slobodi, pitanja kakva se svakodnevno nadaju u životu te s većim ili manjim stupnjem očitosti nalaze odgovora u kršćanskoj prošlosti, sadašnjosti i neznanoj a soteriološki obojenoj budućnosti.

Odmah valja reći, da se ni *Jeka duše* ni *Zov slobode* ne temelje na kakvoj *dispositio* poznata i usvojena lika; na kakvoj izgrađenoj propedeutičkoj varijanti izlaganja. Otprilike slijedom: Jedno - Bog - Krist - Duh Sveti - čovjek - Biblija - Novi zavjet - svakodnevna kršćanska moralka. Ili, drugim mogućim slijedom: čovjek sa svojim grijehom, pa "Put, Istina, Život", do samog Prapočela. Ili pak slijedom kakva sredena katekizma, ev. raščlanjivanjem Apostolskog simbola. Ili kakvim sličnim slijedom ozakonjenim, već prema tomu kako teološka sistematika izlaže ontologijska, spoznajna, etička i estetička polja. Ništa od toga. Autori oblikuju "tematske cjeline" - govoreći terminološki, dug je to prema "metodici", dug ovdje otplaćen svakako u pravo vrijeme i na pravom mjestu! - a te "tematske cjeline" više su skup supostavljenih tipova problema kakvi se nadaju u životu mladih ljudi nego li sustavno izveden niz, kakva stroga redukcija teološkog epistemološkog načela. Ti su skupovi, trenutni bljesci heuristički iskrsljih pitanja, u obim knjigama izvorno iznašasće obojice autora, jamačno upućenih u intelektualni status svojih recipijenata, tj. učenika srednjih škola koji se eventualno zanimaju za pitanja vjere kao za pitanja svakidašnjeg života. Zaboga, pisci su ipak salezijanci, posvećeni prosvjetljivanju mladih ljudi! Stoga i Pranjčić i Stojić nalaze nešto poput dijelnih ostvaraja načela *est modus in rebus*: kako se pojave pitanja, takav će biti i način njihova izlaganja, i bez obzira na može bitno prethodno "cjelovito" poznavanje i objašnjenje svekolike problematike. Jednostavno, vjeroučenicima će vjeroučitelj - odnosno: čitateljima njihov pisac - postaviti niz slobodno odčitanih problema, svakako ključnih problema današnjice, i ti će se problemi, trenutačno svaki za se, razmotriti iz nekoliko kutova gledanja, sve do onoga kuta koji je najbliži kršćanskom naziranju i rječitom formuliranju.

Takvo, slobodno pridruživanje posve osamostaljenih tematskih čvorišta unutar beskrajnog polja "primijenjene" teologije omogućuje autorima izlaganje najraznolikijih problema svakodnevnog opstanka s nekoliko aspekata: s aspekta čitateljeva (učenikova) životnog (ne)iskustva, s aspekta suvremenoga života, s aspekta drugačijih svjetonazornih usmjerenosti, s

aspekta - zašto ne? - katoličke teologije, te na kraju i s aspekta izvornog Kristova nauka; odnosno, primjereno doslovce njegovim riječima što nam ih kao potomstvu namriješe evanđelja.

Baš kao što je izvorno supostavljanje problema, izvorna je i praktična strana obiju knjiga. Jamačno uz dolične zasluge urednice gđe Nevenke Lončarić i grafičkog oblikovatelja Duška Šojleva, pisci su u jedno "preklopili" četiri tipa komentatorskog, primarnog, književnog, biblijskog i metodičkog diskurza. To "preklapanje" nerijetko na jednoj te istoj stranici, omogućuje istodobnost pogleda u sva četiri tipa teksta, ostvarujući tako strukturalističko načelo istodobnosti (sinkronije), ali s druge strane, ono manje discipliniranu čitaču nudi zavodilačku mogućnost "skakanja" s teksta na tekst. Autori su očito imali više povjerenja u "disciplinirana" čitatelja! Bilo kako bilo, autori nižu u istodobnom *lay out*-u: izvorni komentatorski provodni tekst, koji se, kao na kakve bilješke (fusnote), poziva na supostavljene izvorne zapise mladih ljudi, na odlomke iz pričica poznatih pisaca, na anegdote, počesto i na ulomke iz Svetoga pisma; nerijetko se nailazi i na poznate književne tekstove, pri čemu, uz homilije Bonaventure Duda, nailazimo u 90% slučajeva na stihove Antuna Branka Šimića; držimo to propuštenom mogućnošću. Naime, ne dvojecij o Šimićevoj genijalnosti, piscima bismo rado skrenuli pozornost, da je upravo hrvatsko pjesništvo (a učenici ga usporedo uče u školama), nositelj svih duhovnih, jezičnih, i intelektualnih potencijala jednoga naroda, pa dakako i hrvatskoga. Ovakvo, uz *Visoke jablane* Tina Ujevića, uz okrnjenu (!) Matoševu *Majku Mariju*, uz poneki psalam, *Jeka duše* i *Zov slobode* kao da Šimićevo balansiranje na rubu teizma i ateizma uzimaju za "književni komentar" autorovim intencijama. Ili naši Bosanci ne mogu bez legendarnog zagrebačkog Hercegovca? Četvrti se dio supostavljenih i grafički suoblikovanih tekstova (razlikovne su boje ploha na kojima su tekstovi prelomljeni) sastoji od niza klasičnih metodičkih tehnika: pitanja, anketa, postulata, zadaća, pri čemu ne treba zanemariti i neobično važne a neupadljive sheme što ih autori nude kao podlogu svojim svekolikim razmišljanjima. Jedna je od njih shema smisla i besmisla opstanka, otprilike sučeljenje niza *čovjek*: ljubav, nada, vjera, nizu: *čovjek* očajanje, strah, ništavilo, pa je u prvom slučaju na djelu "*Identitet* tj. ostvarenje, život i sreća", u drugom pak "*Bez identiteta* tj. neuspjeh, smrt i ništavilo". Značajnu ulogu igraju i crteži, sheme, fotografije iz svakodnevlja, iz likovnih umjetnosti, iz davnih i dalekih predjela. Uopće, knjiga je "diskurzom i dizajnom" vrlo razvedena. Vjerujem da su i pisci i oblikovatelji

imali uzorke u odgovarajućim njemačkim i francuskim knjigama.

Te osobine dakle, diskurzivne i grafičke naravi, zajedničke su obim knjigama, te se one doimaju kao nastavak jednoga te istoga posla. Upravo, jedan su te isti metodološki i knjižarsko-grafički projekt. Pa premda, spomenuo sam, može doći i do zatamnjenja pri čitanju, posao se svakako doima vrlo apartno i originalno. Moderna knjiga za moderna mlada čovjeka, čiju je misao i maštu uvelike oblikovala suvremena slikovnost televizijske i turističke ponude. Pa ako je "doba slike svijeta" (Heidegger) na djelu, i odgovor na nju ne smije biti bijeg, nego život uza nju, pored nje. (Ili: Prije no što se približimo blizini bitka, valja naučiti živjeti u svakodnevnome!)

Kako je načelu nizanja skupova, odn. problemskih "čvorišta" odgovorila jedna, kako pak druga knjiga?

Jeka duše, dr. Marka Pranjica, tematizira sljedeća pitanja, te ih, svako pojedinačno, razvija spomenutim diskurzivnim preklapanjem na otprilike dvadesetak stranica: 1. U potrazi za smislom; 2. Prožimanje vjere i života; 3. Rođenje, smrt i kršćanska nada; 4. "Za" i "protiv" vjerovanja u Boga; 5. Ususret biblijskom Bogu; 6. Iskustvo Boga u drugim religijama; 7. Evolucija - jedan od izazova za vjernika; 8. Osobnost i zajedništvo; 9. Pojavni oblici religijsko-religioznog; 10. Oblici izražavanja kršćanske vjere; 11. Životni put kršćanina; 12. Povijesni razvoj Crkve u Hrvata.

Ovaj splet dvanaest pitanja (je li gnostička mistika brojeva i opet na djelu?) jamačno je niz tema koje same za sebe mogu biti polazištem cjelovitom kršćanskom nauku, odnosno čitavoj teologijski obrazloženoj zgradi svijeta. Ono što je važno međutim, i što valja naglasiti, jest sjajno uočen *početak*: pitanje o smislu života, koje se počinje oblikovati u duši svakog petnaestogodišnjaka, i za koje, na koje, u koje ga valja uputiti. Ne zbog, sačuvaj Bože, katehetske lukavštine! Tobože: Znam da to maloga gnjavi, pa ćemo mi njemu Boga zaobilazno uliti u glavu, preko njegova nesnalazjenja! Boga će on morati prihvatiti, jer neće imati druge! Ne, nipošto! Nego: Pitanje o Bogu ne može čovjek postavljati neosobno, kao spekulaciju, kao niz naučenih postulata koji će, kao jasne premise, oblikovati silogizam s uvjerljivošću dokaza. Može ga naprotiv postavljati samo iz svoga opstanka, iz vlastite sreće ili, češće, nesreće. Može ga postavljati iz samoga života. Postulirajući pitanje smisla života kao početno pitanje, dr. Marko Pranjic je obavio (vjeroučiteljevu) habilitaciju te omogućio (vjeroučenikovu) filozofsku i kršćansku inicijaciju!

Zov slobode pak, dr. Marka Pranjica i Ante Stojica, niže sljedeće teme: 1. Kršćansko poimanje slobode; 2. Sloboda unutar normi i granica; 3. Nadahnuća i prosvjedi mladeži; 4. Nadahnuća Duhu Gospodnjem; 5. Smisao i značenje prijateljstva; 6. Obitelj - prva društvena zajednica u čovjekovu životu i korijen njegove osobnosti i identiteta; 7. Odgoj za zajednicu u školi i Crkvi; 8. Isus iz Nazareta; 9. Ljudska iskustva s Isusom; 10. Isus Krist za nas; 11. Biblija u životu kršćana; 12. Mnogolikost Božjih poziva i ljudskih odgovora; 13. Kršćanin u svijetu.

Baš kao i prethodnoj knjizi, i ovoj na uvodnom mjestu stoji središnje pitanje onoga "biti u svijetu": pitanje individualne slobode u stalnom nastajanju među dvjema nepomirljivim krajnostima: sloboda kao nepostojanje izvanjskih prepreka i sloboda kao podvrgavanje čvrsto zacrtanim granicama. Ne ulazeći sada u moderna antropološka rješenja poimanja slobode, rado bismo pridometnuli kako su autori, očito izvrsni poznavatelji mladeži, koju baš zato valja privući nauku o vjeri, o religioznosti uopće, kako su autori dakle točno locirali problem u dob kad se on najznačajnije, jer najneobuzdanije i najneočekivanije, i pojavljuje u svom mogućem grubom obliku.

Jer, čemu učiti vjeronauk ako on ne može objasniti pitanje Kristove muke kao odluke slobodne volje, koja je istodobno i poslanje Očevu? Svaki čovjek, pogotovu onaj mlađi i najmlađi, spoznat će bitne životne, pa i vjerske istine, samo ako su one njegove istine, iskušene na vlastitoj koži, doživljene i proživljene vlastitom gorčinom, ili srećom, ako je takvoga čega bilo.

I *Jeka duše* i *Zov slobode* svojim metaforičkim naslovima hoće poći odakle je jedino moguće poći: od ljudske duše i njezina nagnuća prema slobodi. Tada se teološke, kristološke, etičke, ekleziološke, pa i kulturološke činjenice čine produljenjem i prirodnim ontičkim oprotorenjem nečega što svaki čovjek više ili manje osjeća u dnu svoga bića.

Promotri li se projekt dr. Pranjica i A. Stojica izvan prvotne zadanosti (propedeutička namjena, škola, recipijent učenik), upada u oči iznimna enciklopedičnost obiju knjiga; njima će, koliko mi je poznato, uskoro slijediti još dvije. Ta se enciklopedičnost tiče ljudske duhovnosti uopće. Knjige o kojima govorimo i nisu drugo no vodič osobnoj duhovnosti, kako je to razvidno već iz spomenutog postuliranja početnih pitanja o smislu i slobodi.

Enciklopedičnost o kojoj je riječ jamačno je posljedak širine teologijskih znanja, za koja i autori vjeruju da su iznad onih filozofskih ili umjetničkih, kako je to izloženo u jednoj od shema u knjizi. Ostavimo li međutim taj vječni prijepor

po strani, *ancilla* je bila sad jedna sad druga, sad teologija sad filozofija, ostaje nam uočiti, kako se enciklopedičnost pojavljuje kao prirodna težnja za upućivanje na obzor numinoznosti, a takvo upućivanje znači posezanje za prostornom i vremenskom beskrajnošću u ljudi. Pa ipak, enciklopedičnost kojoj su i autori skloni usmjerena je Bibliji i svemu što se, povijesno, zemljopisno, sociološki, eminentno religijski, zbiva u vezi s njom.

Vjerujem da će, na temelju ovo nešto natuknica, biti moguć sud o visokoj kakvoći novonastalih vjeronaučnih priručnika. A i laici su dobili štivo koje ih na mudar, oprezan, razuman i povijesno uvjerljiv način upućuje u (davno zaboravljene?) vjerske istine. One se danas rađaju na nov život, pa ih i izlagati valja na nov način. Taj novi način prihvatili su i dr. Pranjić i Stojić kao metodu i izazov. Kojemu su, po mom sudu, kreativno i znalački odgovorili.

